

“YULDUZLI TUNLAR” ASARIDA ICHKI VA TASHQI KONFLIKTLAR TIZIMI

Ahmadova Muharram Akmalovna

Buxoro davlat pedagogika instituti
O‘zbek tili va adabiyoti yo‘nalishi talabasi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17339730>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Pirimqul Qodirovning “Yulduzli tunlar” romanida syujet va konfliktning o‘zaro bog‘liqligi tahlil qilingan. Asarda konfliktlarning xarakterlararo, ichki va ijtimoiy turlari qahramon ruhiyati va voqealar dinamikasi bilan uyg‘unlikda o‘rganiladi.

Tadqiqot natijalarida syujetni harakatga keltiruvchi asosiy kuch sifatida konfliktning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, Humoyun obrazining psixologik kechinmalari va uning ichki ziddiyatlari orqali adibning badiiy mahorati ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: konflikt, syujet, Pirimqul Qodirov, “Yulduzli tunlar”, xarakterlararo ziddiyat, ichki konflikt, dramatism.

СИСТЕМА ВНУТРЕННИХ И ВНЕШНИХ КОНФЛИКТОВ В ПРОИЗВЕДЕНИИ «ЗВЁЗДНАЯ НОЧЬ»

Аннотация. В статье анализируется взаимосвязь сюжета и конфликта в романе Пиримкула Кодирова (“Yulduzli tunlar”) «Звёздные ночи». Рассматриваются различные типы конфликтов — межличностные, внутренние и социальные — в их взаимодействии с развитием сюжета и психологией героев. В результате исследования выявлено, что конфликт является основным движущим фактором повествования. Также раскрыто мастерство автора в изображении внутренних переживаний и духовной борьбы Хумаюна.

Ключевые слова: конфликт, сюжет, Пиримкул Кодиров, «Звёздные ночи», внутренний конфликт, драматизм, характер.

THE SYSTEM OF INTERNAL AND EXTERNAL CONFLICTS IN THE WORK "STARRY NIGHT"

Abstract. This article analyzes the interrelation between plot and conflict in Pirimqul Qodirov's novel “Yulduzli tunlar” (Starry Nights). The study examines interpersonal, internal, and social conflicts in relation to character psychology and plot development. The findings reveal that conflict serves as the driving force of the narrative, shaping both dramatic intensity and character evolution. The author's artistic mastery in depicting Humoyun's inner struggles and emotional depth is also highlighted.

Keywords: conflict, plot, Pirimqul Qodirov, Starry Nights, internal conflict, dramatism, character psychology.

Zahiriddin Bobur faoliyati va unga bag‘ishlangan asarlar o‘rganilgan tadqiqotlar.

H.Qudratullayev, E.Ochilov, S.Jalilov, H.Hasanov, Z.Anvar, G.Zoirova, D.Hoshimova, I.Kamolov ishlarida Boburga bag‘ishlagan roman va qissalar tahlilga tortilgan⁴. Ta’kidlash kerakki, bu yo‘nalishdagi eng yangi tadqiqotlardan biri I.Kamolovning “Tarixiy-badiiy manbalarda Bobur obrazi talqiniga biografik yondashuv” nomli dissertatsiyasidir. Unda, avvalo, adabiyotshunoslikda biografik yondashuv masalasi yoritilgan. Shu asosda Bobur haqida ingliz adabiyotida yaratilgan H.Lambning “Bobur – yo‘lbars”, Frits Vyurtlening “Andijon shahzodasi”, P.Qodirovning “Yulduzli tunlar”, Xayriddin Sultonovning “Saodat sohili” singari badiiy asarlar tarixiy manbalar bilan biografik usulda qiyosan tekshirilgan.

Unda: “Yozuvchining hayot yo‘li hamda u tomonidan yaratilgan badiiy obrazlar boshidan kechirganlari o‘zaro juftlikda, birini ikkinchisidan ajratmagan holda, mantiqiy bog‘liqlikda, ijodkor va ijod mahsuli sintezlanib tekshirilgan, biografik metod talablaridan kelib chiqib” tahlil etilgan.

Badiiy asarda syujet voqealar tizimining rivojlanishini, qahramonlarning ruhiy holatini va ularning harakat motivlarini ifodalaydi. Syujetning harakatlantiruvchi kuchi sifatida konflikt muhim o‘rin tutadi. Konflikt — bu insonning ichki dunyosi bilan tashqi muhit, shaxslar o‘rtasidagi qarama-qarshilik yoki g‘oyaviy to‘qnashuv natijasida yuzaga keladigan ziddiyatdir.

Adabiyotshunos olim D. Quronovning fikricha, “konflikt badiiy asar dramatzimini ta’minlaydigan, voqeani harakatga keltiradigan asosiy unsurdir”. Shu nuqtayi nazardan, Pirmqul Qodirovning “Yulduzli tunlar” romanida konflikt syujetning harakat dinamikasini, qahramonlarning ruhiy kamolotini belgilaydi.

Tadqiqot adabiy tahlil, psixologik yondashuv va strukturaviy-funksional metod asosida olib borildi. Asardagi syujet va konflikt o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik qahramonlar harakati va ruhiy kechinmalari bilan uyg‘unlikda tahlil qilindi.

Manba sifatida Pirmqul Qodirovning “Yulduzli tunlar” (Toshkent: G‘. G‘ulom nomidagi nashriyot, 1999) nashridan foydalanildi.

Tahlil natijalariga ko‘ra, “Yulduzli tunlar” romanida konfliktning quyidagi asosiy turlari mavjud:

1. Xarakterlararo konflikt. Romanning markazida Humoyun Mirzo va Komron Mirzo o‘rtasidagi ziddiyat turadi. Komronning hasad, mansabparastlik va hokimiyatga intilishi aka-uka o‘rtasida fojeaviy to‘qnashuvni yuzaga keltiradi. Bu holat syujetning dramatik kuchini oshiradi.

2. Qahramon va muhit konflikti. Humoyun o‘z muhitidagi fitna, sadoqatsizlik va siyosiy bosimlarga qarshi kurashadi. Shu orqali adib inson va jamiyat o‘rtasidagi murakkab ziddiyatni badiiy vositalar bilan ochib beradi.

3. Ichki (psixologik) konflikt. Humoyun obrazida kechirimlilik va qat’iyat o‘rtasidagi ichki kurash tasvirlanadi. U rahmdil, ammo hokimiyat talab qiladigan qat’iyatni ko‘rsata olmaydi. Shu jihatdan u fojeaviy qahramon sifatida namoyon bo‘ladi.

Syujet voqealari ana shu konfliktlar zanjiri orqali harakatlanadi. Har bir ziddiyat qahramon ruhiy o‘sishini belgilab, asarda insoniylik, sadoqat, xiyonat, va adolat kabi g‘oyalarni yoritadi.

Pirmqul Qodirov tarixiy shaxslar timsolida insoniy va ijtimoiy konfliktlarning falsafiy mohiyatini ochib bergan. Romanda Humoyunning ichki iztiroblari, Komronning hokimiyatga intilishi, Hamidabonu begimning sadoqati o‘zaro bog‘langan dramatik chiziqlarni tashkil etadi.

Asarda konflikt nafaqat voqeani harakatlantiradi, balki qahramon ruhiyati, milliy tafakkur va insoniy qadriyatlar orasidagi muvozanatni ifodalaydi. Shu jihatdan “Yulduzli tunlar” romani o‘zbek adabiyotida tarixiy voqealarni psixologik tahlil orqali badiiy ifodalashning yorqin namunasi sanaladi. “Yulduzli tunlar” romanida konflikt syujetning markaziy o‘qi bo‘lib xizmat qiladi. Har bir ziddiyat qahramonlarning ruhiy kechinmalari va voqealar rivoji bilan chambarchas bog‘liq. Pirmqul Qodirov asar voqealarini faqat tarixiy faktlar asosida emas, balki inson qalbidagi kurashlar orqali talqin etadi. Natijada asar nafaqat tarixiy roman, balki psixologik va falsafiy mohiyatga ega badiiy asar sifatida o‘zbek adabiyotida alohida o‘rin egallaydi.

Romandagi konfliktning yaqqol misollaridan biri sifatida Zahriddin Muhammad Boburning to‘ng‘ich o‘g‘li, Mohim begimning farzandi, Humoyun Mirzo va Gulruh begimning o‘g‘li Komron Mirzo orasidagi konfliktni ayta olamiz.

Pirimqul Qodirovning “Yulduzli tunlar” romani o‘zbek adabiyotida tarixiy roman janrining eng yuksak namunalaridan biridir. Asarda tarixiy voqealar bilan bir qatorda, inson ruhiy dunyosining murakkab qatlamlari, ma’naviy iztiroblari va axloqiy sinovlari badiiy tahlil etilgan. Roman syujetining asosiy harakatlantiruvchi kuchi — konflikt, ya’ni qarama-qarshilikdir.

Ammo bu qarama-qarshilik faqat siyosiy yoki tashqi to‘qnashuv emas, balki vijdon, muhabbat, sadoqat, hokimiyat va insoniylik o‘rtasidagi ichki kurash sifatida namoyon bo‘ladi.

Har bir konflikt qahramonlar ruhiyati, ijtimoiy holati va ma’naviy qadriyatlari bilan bog‘liq holda o‘rganildi:

1. Hokimiyat va vijdon o‘rtasidagi ziddiyat

Romanning markaziy konfliktlaridan biri — Humoyun va Komron o‘rtasidagi aka-uka qarama-qarshiligidir. Bu ziddiyat tashqi siyosiy kurash emas, balki axloqiy mezonlar sinovidir.

“Humoyun yuragida alam emas, og‘riq bor edi. U akalik tuyg‘usidan kecha olmasdi, hatto dushman bo‘lib turgan ukasiga ham rahm bilan qaradi.”

(Qodirov P., “Yulduzli tunlar”, 215-bet). Bu epizodda yozuvchi ezgulik va yovuzlikning ruhiy kurashini ko‘rsatadi. Humoyun dushmani jangda emas, vijdonida yengadi. Shu orqali Pirimqul Qodirov konfliktni insoniy kamolotning zarur bosqichi sifatida talqin etadi.

2. Ichki konflikt – inson ruhining maydoni. “Yulduzli tunlar”dagi eng chuqur konflikt — Humoyunning o‘z vijdoni bilan kurashidir. “Har safar yuragida ikki ovoz tortishardi: biri “ukangni kechir”, desa, ikkinchisi kechirsang, davlat qo‘ldan ketadi” der edi. (285-bet) Bu misralarda yozuvchi axloqiy dilemmani ochib beradi: inson yuragidagi kechirim va adolat o‘rtasidagi nozik chiziq. Shu tarzda konflikt ma’naviy uyg‘onishning boshlanishiga aylanadi.

3. Muhabbat va sadoqat o‘rtasidagi ziddiyat. Asarda yana bir nozik konflikt — Humoyun va Hamidabonu o‘rtasidagi ruhiy qarama-qarshilikdir. “Hamidabonu Humoyun qarshisida tik turardi, ammo nigohida iztirob, labida jim ohu bor edi. U muhabbatini aytolmas, sadoqatini esa yashira olmas edi.” (302-bet). Bu sahna orqali Pirimqul Qodirov ayol ruhining yuksakligini, muhabbat va vatan burchi o‘rtasidagi og‘riqli tanlovni ifodalaydi.

Pirimqul Qodirov uchun konflikt — bu nafaqat dramatik vosita, balki axloqiy va falsafiy o‘lchovdir. U har bir ziddiyat orqali inson ruhiyatining o‘rishini, o‘zligini anglash jarayonini tasvirlaydi. Humoyun g‘alaba qozonadi, ammo birodarini yo‘qotadi; hokimiyatni oladi, ammo vijdon azobi bilan yashaydi. Bu tragediya emas, ma’naviy sinov, insoniylikni yuksaltiruvchi jarayondir. “Yulduzli tunlar” romanida konflikt inson hayotining ajralmas qismi sifatida badiiy talqin etilgan. U orqali yozuvchi inson vijdoni, sadoqati, muhabbati va adolati kabi yuksak qadriyatlarni ifoda etadi.

Asardagi konfliktlar nafaqat dramatik kuch, balki xalq etosining, milliy ruhning badiiy ifodasi sifatida qadrlidir. Shunday qilib, Pirimqul Qodirov konfliktni inson kamoloti sari olib boruvchi ruhiy-murakkab yo‘l sifatida namoyon etadi — “Yulduzli tunlar” esa ana shu yo‘lning eng porloq yulduzlaridan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. N. G. Nizomiddinovning «Boburiylar davri Hindiston turkiy tili va adabiyoti»—Toshkent, 2010, 46–48-betlar.
2. Pirimqul Qodirov “Yulduzli tunlar”. T: “Sharq” nashriyoti -2016.

3. Baxshulloyevna, S. M. (2022). «ALPOMISH» DOSTONI-VATANPARVARLIK FAZILATLARIDAN SABOQ BERUVCHI MA'NAVIY DURDONA. *Scientific Impulse*, 1(4), 1426-1430.
4. Sharipova, M. B., & Ravshanova, G. F. Q. (2021). QAHRAMONLIK DOSTONLARINING O'ZIGA XOSLIGI: MILLIY RUH VA AN'ANALAR. *Scientific progress*, 2(7), 1139-1144.
5. Шарипова, М. Б., & Саъдуллаева, М. Б. К. (2020). РАЗВИТИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ В ДОШКОЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ. *Проблемы педагогики*, (6 (51)), 58-60.
6. Sharipova, M. (2020). O'quvchi yoshlar tarbiyasida o'lmas an'ana va marosimlarning ahamiyati. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 1(1).
7. Sharipova, M. B., & Nozirova, M. J. Q. (2021). O'ZBEK XALQ DOSTONLARINI O'QITISHDA KOMPYUTER IMKONIYATLARI. *Scientific progress*, 2(7), 1102-1108.
8. Sharipova, M. B., & Farmonova, G. S. Q. (2021). NIKOHDAN SO'NG ADO ETILADIGAN URF-ODATLAR TASVIRI ("ALPOMISH" DOSTONI MISOLIDA). *Scientific progress*, 2(7), 1125-1129.
9. Sharipova, M. B. (2021). XALQ DOSTONLARIDA SOVCHILIK MAROSIMI BADIY IFODASI ("ALPOMISH" DOSTONI MISOLIDA). *Scientific progress*, 2(7), 1120-1124.
10. Sharipova, M. B., & Mirzayeva, X. N. (2021). XALQIMIZ MADANIYATINING HAYOTBAXSH SARCHASHMASI. *Scientific progress*, 2(7), 1135-1138.
11. Шарипова, М. Б., & Нейматова, Ш. Н. (2020). Формирование эстетической культуры воспитанников дошкольных образовательных учреждений. *Вестник магистратуры*, (3-3 (102)), 113-114.
12. Sharipova, M. (2020). Qahramonlik eposi-milliy madaniyatimizning nodir xazinasasi ("Alpomish" dostoni misolida). *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 1(1).
13. MA'NAVIY, Y. A. R. V., & O'RNI, D. B. Q. E. DOI: 10.53885/edinres. 2021.17. 14.046 Sharipova Maxbuba Baxshilloyevna BuxDU. *Maktabgacha ta'lim*.
14. Sharipova, M. B., & Shokirova, N. Z. Q. (2021). «ALPOMISH» DOSTONI–BADIY BARKAMOL ASAR. *Scientific progress*, 2(7), 1145-1148.
15. Sharipova, M. (2020). ХУДОЖЕСТВЕННАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ОБРЯДОВ В ЭПОСЕ «АЛПОМИШ». *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)*, 1(1).
16. Шарипова, М. Б., & Хусаинова, З. Х. ВЕСТНИК НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ. *ВЕСТНИК НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ Учредители: Олимп*, 106-108.